

Nagroda Honorowa
„Świadek Historii”

II Edycja

Sylwetki laureatów

Rzeszów 2013

Archiwum Rodzinne

Lidia Teresa Argasińska

Lidia Teresa Argasińska (z d. Skirlińska) urodziła się 6 czerwca 1929 r. w Margosinie w woj. wileńskim. Ojciec Edward był leśniczym. 10 lutego 1940 r., wraz z całą rodziną, została deportowana z miejscowości Nowo-Sewerynowo (woj. nowogródzkie) do północnego Kazachstanu. Jej ojciec w 1942 r. wstąpił do Armii Polskiej dowodzonej przez gen. Władysława Andersa, służył w 9. Batalionie 3. Dywizji Strzelców Karpackich. Reszta rodziny powróciła do Polski w kwietniu 1946 r. Lidia Teresa Argasińska jest obecnie wiceprezesem Koła Związku Sybiraków w Lubaczowie. Od chwili powołania Związku Sybiraków systematycznie spotyka się z młodzieżą szkół podstawowych i gimnazjalnych w powiecie lubaczowskim. Ponadto odbywa spotkania autorskie, m.in. z nauczycielami w bibliotekach w Lubaczowie, Cieszanowie i Dachnowie. Jest autorką autobiograficznej książki o zesłaniu wydanej w 2004 r. pt. „Szara opowieść: (wspomnienia z sześćoletniego pobytu na zesłaniu w Północnym Kazachstanie w latach 1940–1946)”.

fot. Małgorzata Waksmundzka-Szarek

Henryk Atemborski

Henryk Atemborski urodził się 10 kwietnia 1928 r. w Łodzi. Był uczestnikiem obrony Warszawy we wrześniu 1939 r. W 1944 r. pod ps. „Pancerny” był żołnierzem Brygady Świętokrzyskiej Narodowych Sił Zbrojnych. Latem tego r. został ranny w walce z Niemcami. Po II wojnie światowej ukończył studia na Politechnice i podjął pracę na WSK w Mielcu, a następnie w Zakładach Chemicznych w Nowej Sarzynie. Od 1980 r. działał aktywnie jako członek Zarządu Regionu Rzeszowskiego NSZZ „Solidarność”, był delegatem na I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Organizator i uczestnik setek spotkań z młodzieżą. Jako działacz PTTK organizował imprezy o tematyce patriotycznej i turystycznej. Czyni to nadal organizując wycieczki dla młodzieży szlakami miejsc związanych z historią Polski. W 2002 r. podjął się samotnej wyprawy rowerowej dookoła Europy, która miała na celu promocję Polski w Unii Europejskiej. Wyprawę ukończył w 2003 r. Jest inicjatorem odsłonięcia w Nowej Sarzynie pomnika poświęconego mieszkańcom regionu poległym w walce o niepodległość Polski. Honorowy obywatel miasta i gminy Nowa Sarzyna. Cały czas aktywny społecznie, współpracuje z Oddziałem IPN w Rzeszowie, któremu udostępnił swoje zbiory. Wśród nich są nagrania wykonane w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku.

foto. Małgorzata Waksmundzka-Szarek

Józef Dalecki

Józef Dalecki urodził się 25 września 1925 r. w Braślawiu w woj. wileńskim. W 1944 r. został zaprzysiężony do 23. Brygady AK i w jej składzie uczestniczył, m.in. w walkach w rejonie Wilna, pod Krawczunami. Internowany przez władze sowieckie i wywieziony do katorżniczej pracy w leśnych obozach pracy w ZSRS, w końcu 1945 r. przyjechał na teren obecnej Polski. Będąc już na emeryturze, rozpoczął aktywną działalność społeczną i edukacyjną. W 2001 r. założył w Rzeszowie Oddział Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, który od początku pełnił rolę propagatora myśli patriotycznej. Ważną inicjatywą Józefa Daleckiego było uroczyste kulturowanie kolejnych rocznic Akcji „Burza” – operacji „Ostra Brama” oraz doprowadzenie do umieszczenia tablicy pamiątkowej na ścianie kościoła farnego w Rzeszowie. Na szczególną uwagę zasługują starania zmierzające do ocalenia pamięci o Ziemi Wileńskiej i wywodzących się stamtąd bohaterach. Chętnie spotykał się z młodzieżą i dzielił się z nią swoimi doświadczeniami świadka historii. Wspierał działania edukacyjne rzeszowskiego Oddziału IPN-u. Szczególną współpracę nawiązał z Gimnazjum nr 1 w Rzeszowie, gdzie przekazał Proporzec Towarzystwa – aby młodzież stała się spadkobiercami jego dzieła. Józef Dalecki zmarł w Rzeszowie 26 lutego 2013 r.

foto: Igor Witowicz

Marian Irzyk

Marian Irzyk urodził się 3 lipca 1940 r. w Markuszowej w pow. strzyżowskim. Jest emerytowanym nauczycielem Zespołu Szkół Samochodowych w Rzeszowie, członkiem NSZZ „Solidarność” od 1980 r. Aktywnie działał w podziemnych strukturach „Solidarności”. Był radnym Miasta Rzeszowa I i II kadencji. Obecnie pełni funkcję przewodniczącego Sekcji Regionalnej oraz wiceprzewodniczącego Krajowego Sekretariatu Emerytów i Rencistów NSZZ „Solidarność”. Jest członkiem Rady Kombatantów i Osób Represjonowanych przy Podkarpackim Urzędzie Marszałkowskim. Chętnie spotyka się z młodzieżą rzeszowskich szkół, gdzie przekazuje wiedzę z najnowszej historii Polski, a szczególnie powstania NSZZ „Solidarność”, stanu wojennego i spotkań z bł. Janem Pawłem II. Zaangażował się także w projekt edukacyjny „Żywe Muzeum” zorganizowany z okazji 25- i 30-lecia powstania NSZZ „Solidarność”, w którym brała udział młodzież z Rzeszowa i okolic. Marian Irzyk aktywnie współpracuje z Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie. Był inicjatorem i koordynatorem budowy Pomnika Polaków Pomordowanym przez Niemców w KozłóWKu w 1943 r., jako represji za pomoc udzieloną Żydom. Za działalność społeczną, historyczną i patriotyczną otrzymał tytuł Zasłużony dla Województwa Rzeszowskiego i Medal Krajowego Sekretariatu Emerytów i Rencistów z okazji 25-lecia powstania NSZZ „Solidarność”. Został też odznaczony Złotą Odznaką Sekcji Krajowej Oświaty i Wychowania NSZZ „S”, Krzyżami Gdańskimi, Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Archiwum Rodzinne

Anatolia Gazda

Anatolia Gazda urodziła się 19 stycznia 1926 r. w Różance. Jest siostrą funkcjonariusza Policji Państwowej II RP asp. Kazimierza Ogorzałka zamordowanego w Kalininie. Od ponad 20 lat działa aktywnie w Ogólnopolskim Stowarzyszeniu „Rodzina Policyjna 1939 r.”, które gromadzi członków rodzin funkcjonariuszy Policji Państwowej i Policji Województwa Śląskiego zamordowanych na Wschodzie. Od grudnia 1995 r., dzięki zaangażowaniu i determinacji Anatonii Gazdy, na Podkarpaciu działa Oddział Rzeszowski Stowarzyszenia „Rodzina Policyjna 1939 r.”, którego została prezesem. Podejmuje wraz ze Stowarzyszeniem liczne inicjatywy społeczne, m.in. poszukiwania członków rodzin oraz dokumentów dotyczących zamordowanych policjantów. Pielgrzymuje do miejsc kaźni policjantów i żołnierzy na Wschodzie. Oddział Rzeszowski Stowarzyszenia „Rodzina Policyjna 1939 r.” był współorganizatorem wystaw, odczytów, spotkań, w szczególności w placówkach oświatowych, które upowszechniają wiedzę o losach polskich policjantów podczas II wojny światowej. Aktywnie współpracuje z innymi organizacjami z terenu Podkarpacia, zwłaszcza ze Stowarzyszeniem Rodzin Katyńskich, oraz z placówkami oświatowymi. Corocznie bierze udział w policyjnych spotkaniach na Jasnej Górze oraz przy Grobie Polskiego Policjanta w Katowicach.

Archiwum Rodzinne

Alojzy Maliszewski

Alojzy Maliszewski urodził się 15 kwietnia 1930 r. w Lidzie, woj. nowogródzkie, zmarł 27 sierpnia 2013 r. w Rzeszowie. Jako jedenastoletni chłopiec wraz z trzema braćmi i matką został wywieziony 21 czerwca 1941 r. do Krasnojarskiego Kraju na Syberię. Do Polski wrócił w maju 1946 r. i osiedlił się w Rzeszowie, gdzie mieszkała Jego siostra. Po powstaniu Związku Sybiraków pracował przy organizacji oddziału w Rzeszowie i był wieloletnim członkiem zarządu. Swoją patriotyczną postawę wykazywał biorąc udział we wszystkich świętach państwowych i uroczystościach patriotycznych, często w pocztach sztandarowych. Przekazywał prawdę o tamtych czasach, wpływając na kształtowanie świadomości patriotycznej młodzieży, poprzez wygłaszanie prelekcji w szkołach o losach i warunkach katorżniczej pracy w sowieckich łagrach. Alojzy Maliszewski jest autorem książki „Historia łzami i potem pisana”, która ukazała się w 2010 r. Odznaczony został Krzyżem Więźnia Politycznego w 1996 r. oraz Krzyżem Niezlomnych nadanym przez Stowarzyszenie Byłych Więźniów Politycznych w 1998 r.

fot. Igor Witowicz

Tadeusz Kazimierz Orłowski

Tadeusz Kazimierz Orłowski urodził się 16 marca 1920 r. w Jaryczowie koło Lwowa. Z domu rodzinnego i przedwojennej szkoły wyniósł wychowanie w duchu patriotycznej miłości do ojczyzny i drugiego człowieka. Wybuch wojny w 1939 r. zmusił go do przerwania studiów na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Od 1941 r. był zaprzysiężony

do ZWZ–AK Okręgu Lwów – „Lutnia”, posługiwał się pseudonimami „Orlik” i „Szpak”. Brał czynny udział w akcji „Burza”. W 1944 r. przyjechał do Mielca, gdzie mieszkał do końca życia. Pracował w Rzeszowskim Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego, a gdy przeszedł na emeryturę zajął się działalnością społeczną. Był jednym ze współzałożycieli Oddziału Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Mielcu. Od 1992 r. był jego prezesem. Dla upamiętnienia czynu zbrojnego żołnierzy Armii Krajowej, podjął inicjatywę budowy pomnika poświęconego ich pamięci, który został odsłonięty 11 listopada 1993 r. w Mielcu, przy ul. Sienkiewicza. Tadeusz Orłowski brał czynny udział w przygotowaniach do nadania Zespołowi Szkół Budowlanych w Mielcu imienia Żołnierzy Armii Krajowej. W tym celu spotykał się z młodzieżą w celu popularyzacji wiedzy o żołnierzach Armii Krajowej. Przyczynił się do wmurowania okolicznościowej tablicy na budynku szkoły (22 II 1997 r.). Pozyskał też sponsorów do ufundowania sztandaru dla tej szkoły. Był uważany za opiekuna i orędownika Zespołu Szkół Budowlanych, który od 27 IX 1997 r. nosi imię Żołnierzy Armii Krajowej. Tadeusz Kazimierz Orłowski został odznaczony Krzyżem Obrońców Lwowa, Krzyżem AK, Krzyżem Partyzanckim, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarł 20 lipca 2010 r. w Mielcu.

phot. Igor Witowicz

Ks. infułat Józef Sondej

Ks. infułat Józef Sondej urodził się 1 marca 1914 r. w Mazurach. Jest absolwentem I Gimnazjum i Liceum w Rzeszowie. Świecenia kapłańskie przyjął w 1939 r. W okresie okupacji niemieckiej pracował duszpastersko we Frysztaku. W latach 1946–1949 był wikariuszem i katechetą w Strzyżowie. Wielu z jego

uczniów tworzyło Demokratyczną Armię Krajową (DAK), młodzieżową organizację antykomunistyczną, za co spotkały ich liczne represje. Ks. infułat Sondej uznawany jest przez to środowisko za swojego kapelana, czemu daje wyraz uczestnicząc w uroczystościach rocznicowych DAK. W latach 1955–1994 był proboszczem parafii pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie. Był jednym z najbliższych współpracowników ordynariusza diecezji przemyskiej, śp. abp. Ignacego Tokarczuka. Doprowadził do powstania sześciu nowych parafii w obrębie Rzeszowa. Aktywnie wspierał NSZZ „Solidarność” oraz rodzący się niezależny ruch chłopski. Wyrazem tego była posługa duszpasterska ks. Sondeja podczas strajku chłopskiego w Rzeszowie w 1981 r. Po wprowadzeniu stanu wojennego ks. Sondej głosił kazania, w których upominał się o godność człowieka oraz uczestniczył w akcji pomocowej dla internowanych działaczy opozycji. W 1989 r. poparł NSZZ „Solidarność”. Zaangażował się także w upamiętnienie żołnierzy AK zamordowanych przez Sowieców w Turzy oraz działaczy IV Zarządu Głównego WiN (dwóch z nich było jego kolegami w gimnazjum: Józef Rzepka i Mieczysław Kawalec) i DAK. Wspiera starania zmierzające do powstania pomnika działaczy IV Zarządu Głównego WiN z ppłk. Łukaszem Cieplińskim na czele. Honorowy obywatel miasta Rzeszowa. Odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski.

fot. Marian Majowicz

Aleksander Szymański

Aleksander Szymański urodził się 12 grudnia 1927 r. w Przemyślu. Jako młody chłopiec związał się z AK w Obwodzie Przemyskim przyjmując pseudonim „Korab”. Należał do oddziału zajmującego się propagandą uliczną. We wrześniu 1943 r. został aresztowany i przewieziony najpierw do więzienia w Tarnowie, a w październiku 1943 r. przetransportowany do obozu KL Auschwitz, następnie KL Mauthausen-Gusen. Od 1995 r. jest Prezesem Okręgu Podkarpackiego Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Rzeszowie. Funkcję tę sprawuje nieprzerwanie, z wielkim zaangażowaniem i oddaniem, poświęcając się pracy społecznej w środowisku kombatantów. Jako prezes okręgu zainicjował i koordynował wiele prac związanych z poprawą bytu kombatantów oraz czynił starania, aby upamiętnić żołnierzy Podokręgu Rzeszów AK. Owocem starań jego oraz środowiska, któremu przewodzi jest powstanie Pomnika Chwały Żołnierzy Podokręgu AK Rzeszów oraz licznych tablic okolicznościowych na terenie Rzeszowa i poza nim. Podejmuje działania popularyzujące wiedzę o Armii Krajowej wśród młodego pokolenia poprzez spotkania z młodzieżą, publikowanie swoich wspomnień w czasopiśmie i działania edukacyjne prowadzone we współpracy, m.in. z rzeszowskim Oddziałem IPN. Odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Oświęcimskim, Krzyżem Armii Krajowej, Medalem Wojska.

fot. Igor Witowicz

Janina Wierzbicka-Kopeć

Janina Wierzbicka-Kopeć (z d. Flak) urodziła się 9 stycznia 1924 r. w Wilkowyji (obecnie część Rzeszowa). Była żołnierzem AK (ps. „Roza”, „Osa”), łączniczką inspektora rzeszowskiego kpt. Łukasza Cieplińskiego. Od 1970 r. pracowała w Oddziale PTTK w Rzeszowie. Była organizatorką imprez turystycznych, rajdów i zlotów w okresie, kiedy rzeszowski Oddział PTTK skupiał środowisko byłych żołnierzy i rodzin żołnierzy Armii Krajowej. Od 1980 r. była przewodniczącą koła NSZZ „Solidarność” w Oddziale PTTK w Rzeszowie. Współpracowała z byłymi żołnierzami Armii Krajowej i członkami Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”, Jerzym Woźniakiem i Mieczysławem Huchłą. W czasie obowiązywania stanu wojennego przewoziła prasę podziemną z Wrocławia do Rzeszowa. Od 1990 r. jest aktywną działaczką Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Była jedną z pierwszych członkiń tej organizacji w Rzeszowie (Koło nr 1). Bierze udział w spotkaniach z młodzieżą szkolną i studentami, z którym dzieli się swoją wiedzą na temat Armii Krajowej i konspiracji antykomunistycznej. Czynnie współpracuje z Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, któremu przekazała część swoich zbiorów. Zbiór jej prasy podziemnej trafił do archiwum Zarządu Regionu Rzeszowskiego NSZZ „Solidarność”. Bierze udział w organizowanych spotkaniach edukacyjnych w ramach cyklu spotkań uczniów ze świadkami historii.

Zespół Szkół Nr 2 im. Jana Kochanowskiego w Łańcucie

Zespół Szkół Nr 2 im. Jana Kochanowskiego w Łańcucie, którego dyrektorem jest mgr inż. Bogusław Blajer, od 2004 r. zajmuje się opieką nad polskim cmentarzem rzymsko-katolickim w Zbarażu na Ukrainie. Uczniowie szkoły corocznie wyjeżdżają na Ukrainę, aby tam zajmować się porządkowaniem zabytkowego cmentarza. Został on założony w 1793 r., przy parafii pod wezwaniem św. Antoniego, prowadzonej przez ojców bernardynów. Cmentarz zajmuje obszar niemalże 3 hektarów, na którym zachowało się około tysiąca nagrobków. Co roku do pracy wyjeżdża około 80 osób i pracuje tam przez prawie dwa tygodnie. Opieka nad cmentarzem w Zbarażu prowadzona przez uczniów i nauczycieli Zespołu Szkół nr 2 w Łańcucie jest działaniem zmierzającym do uratowania części dziedzictwa kulturowego Narodu Polskiego. Ponadto jeden z opiekunów młodzieży, Ireneusz Skrzypczak, wykonał dokumentację fotograficzną, która stała się przedmiotem wielu wystaw poświęconych pamięci nekropolii. Opracowano również album „Polski cmentarz w Zbarażu. Inskrypcje nagrobne” pod red. Aliny Skrzypczak i Ireneusza Skrzypczaka, który wydany został w 2010 r.

